

Kurzus kódja: BBN-FIL18-101
Kurzus megnevezése: Hatalom, erkölcs, művészet: bevezetés a filozófiába
Kurzus megnevezése angolul: Power, Ethics and Art: An Introduction to Philosophy
Kurzus előadója: Mráz Attila

Oktatás célja:

A kurzus célja eligazodási pontokat kínálni a filozófia jellemző kérdésfelvetései, problémái körében – és kedvet csinálni a további filozófiai tanulmányokhoz. A félév során *a politika, az erkölcs és a művészet* – vagyis értékorientált társadalmi gyakorlatok – néhány meghatározó filozófiai problémáját körbejárva fedezzük fel a filozófia világát. Ezekon a problémákon keresztül azonban tágabb betekintést is nyerünk a filozófia különféle tudományterületeibe – a metafizikától az ismeretelméleten és tudományfilozófián át az erkölcs- és politikafilozófiáig –, és megismerkedünk néhány jellemző módszerével is – a fogalmi elemzéstől az eszmetörténeti tanulmányokon és formális érvelésen át a kritikai vizsgálódásokig és az értelmezésig. Nem csak arra vagyunk kíváncsiak, hogy egyes filozófiai kérdésfelvetések, módszerek miért érdekesek a filozófus számára. Azt is feltárjuk, hogy mi a tétjük, jelentőségük egyrészt a gyakorlati élet (pl. egyéni életvezetés, politikai döntések stb.), másrészt más szaktudományok, vagyis a filozófián kívüli világ számára.

Noha a kurzus előadásokból áll, az előadások során bőven lesz lehetőség a hallgatók aktív közreműködésére, ezáltal pedig az anyag hatékonyabb elsajátítására és a filozófia gyakorlati „kipróbálására” is. A kurzus kifejezett célja, hogy a hallgatók ne csak felismerni és rekonstruálni legyenek képesek a filozófia egyes alapfogalmait, alapproblémáit, hanem ezek összefüggéseit is értsék, és alkalmazni is tudják a tanult fogalmakat, kérdésfeltevéseket, érveket a közélet és a mindennapok problémáinak értelmezése során.

A félév során kétféle olvasmánnyal dolgozunk. Egyfelől magyarul is elérhető filozófiai művekből olvasunk rövid részleteket. Másfelől a filozófiai olvasmányokat minden témához kiegészíti az adott probléma történeti, politikai, társadalmi kontextusát megvilágító rövidebb újságcikk, videó vagy podcast. Ezek abban segítenek, hogy megértsük, mi motiválhat egy-egy filozófiai kérdésfeltevést.

Tantárgy tartalma:

1. Bevezető: Mi egyáltalán a filozófia, és mire jó? (Platón, Dilthey, Warburton, Tózsér)

Mi az a filozófia? Tudomány-e a filozófia, és ha igen, mi a viszonya a szaktudományokhoz? Melyek a sajátos módszerei, megismerési módjai? Mennyire elvont, milyen értelemben elméleti és milyen értelemben gyakorlati? Milyen gyakorlati haszna lehet a filozófiának az egyén és a társadalom számára? Milyen nagy kortárs filozófiai irányzatok léteznek?

2. A hatalom természete (Hobbes, Rawls, Foucault, Arendt, MacKinnon)

Mi az a hatalom? Mi a különbség a politikai hatalom és a hatalom más formái között? Hogyan lehet jelen központosítás nélkül is a hatalom egy társadalomban, mi a különbség az intézményesített és az informális hatalom között? Mi az a totális állam? Mi a hatalom és a magánszféra viszonya? Maradhat-e észrevétlen a hatalom? Igazolható-e a mások feletti hatalomgyakorlás?

3. Kié legyen a hatalom? Elitizmus és populizmus
(Platón és Arisztotelész, J.S. Mill, Van Reybrouck)

Ki lehet jogosult a politikai hatalomgyakorlásra, ha bárki is? Mi szól a demokratikus hatalomgyakorlás mellett? Demokratikusabb-e a sorsolás, mint a választás? Hogyan egyeztethető össze a demokratikus és a kompetens hatalomgyakorlás? Mit jelent egyáltalán a tudás, kompetencia a politika világában?

4. Mi a baj az összeesküvés-elméletekkel? Tudás, igazolt vélekedés, tudomány
(Forrai, Goldman, Krekó)

Mit tekintünk tudásnak? Milyen értékek fűződnek a tudáshoz? Mennyire kell bizonyosnak lennünk a vélekedéseinkben ahhoz, hogy tudásnak számítsanak? Mi a különbség a tudományos elméletek és más elméletek, a tudomány és más típusú ismeretek között? Mitől rossz elméletek az összeesküvés-elméletek olyankor is, ha történetesen igazak?

5. Tudomány és/vagy politika? Lehet-e semleges a tudomány? Kell-e, hogy az legyen?
(Kuhn, Dewey, Fricker, Longino, Latour)

Mi a tudomány célja? Állandó vagy változó-e a célja? Mi jelent az, hogy semleges a politikától? Lehetséges-e egyáltalán politikasemleges tudomány, és ha igen, kívánatos-e? Hogyan szolgálja a tudomány a társadalmat? Mennyire lehet vagy legyen nyitott a tudomány újfajta módszertanokra, alternatív megközelítésekre? Kinek kellene megmondania, mi a jó tudomány?

6. Szabadság, felelősség, (emberi) természet: metafizikai kérdések, erkölcsi téték
(Kant, Sartre, Nagel)

Mit jelent az akarat szabadsága? Hogyan lehetséges, ha minden cselekedetünk valójában megjósolható, alávetett a fizika törvényeinek? Miért érdekes, hogy van-e szabad akarat? Mit jelent a felelősség, mi lehet a szerepe a büntetőjognak egy szabad akarat nélküli világban? Mit jelent dönteni, és mi határozza meg az embert egy szabad akarat nélküli világban?

7. Erkölcs, mivégre? Az erkölcsi normáink érvényessége
(Platón, Szt. Tamás, Hume, Kant, Nietzsche)

Mitől érvényesek az erkölcsi normánk? Milyen kapcsolatban lehet az isteni autoritás és az erkölcs? Hogyan lehetséges erkölcsről beszélni Isten létének feltételezése nélkül, mi adja az érvényességét egy világi erkölcsnek? Mi a különbség az erkölcs, a jog és a társadalmi szokások között?

8. Rántsuk le a leplet! A filozófia mint kritikai vizsgálódás, filozófia és ideológia
(Rousseau, Spinoza, Marx, Mannheim, Althusser, Mills)

Mi a filozófia társadalmi szerepe: a társadalmi egyenlőtlenségek, politikai hatalom, igazolása, fenntartása, vagy pedig kritikája, esetleg egyik sem? Hogyan határozza meg az erkölcsi, politikai gondolkodásunk a társadalom, amelyben élünk, és mennyiben teszi ez gyanússá az igazságosságról, erkölcsről való gondolkodásunkat? Mi az az ideológia, és mi a viszonya hatalomhoz?

9. Mi az a művészet, mi tesz valamit műalkotássá? Ontológiai problémák (Danto)

Mit értünk művészet alatt? Hogyan alakult ki a művészet-fogalmunk, és mennyire határozza azt

meg a történeti-társadalmi kontextus? Mi különböztet meg egy műtárgyat, művészeti alkotást más tárgytól, dolgoktól? Mit értünk valaminek a „lényege”, „esszenciája” alatt, milyen értelemben valós az, ami pusztán társadalmi konvenciók szüleménye?

10. **Hogyan értelmezzünk? Műalkotások, jog, az életünk** (Dworkin, Gadamer)

Mit jelent, mi a célja az értelmezésnek? Hogyan függhet össze a műalkotások értelmezése és értéke? Van-e különbség a műalkotások és a jogszabályok értelmezésére vonatkozó elvek között? Mi a tágabb szerepe az értelmezésnek a filozófiában, és mi a szerepe a saját életünkhöz való viszonyunkban?

Számonkérési és értékelési rendszere:

A kurzus a **szorgalmi időszakban** teljesíthető rendszeresen **órai részvétellel** és **rövid órai kvízek** megírásával. (A kvízek 2-3 óra anyagát fedik majd le, és minden hallgató esetében a 3 legjobb eredménnyel teljesített kvíz képezi a jegy alapját, összesen 4 kvízből.) A hallgató kívánságára – melyet szeptember 30-áig jelezni kell a Canvasben (canvas.elte.hu) erre biztosított felületen – a kurzus ehelyett a vizsgaidőszakban vizsgával is teljesíthető. A vizsga anyaga ebben az esetben a félév minden olvasmányára, előadására kiterjed. Az aktív órai részvétel mindkét értékelési forma esetében elismerést nyer.

Előzetes irodalom: Rövid szövegrészetek a fent megjelölt szerzőktől. Az olvasmányok elérhetőek lesznek a kurzus e-learning felületén (canvas.elte.hu).